

Uttan fyrri
hövuðsgongina
í kolanáminum
í Rangábotni
ein vetrardag
í 1939

arbeiðet, – og tilsvarende vedrørende religiøsitetten over for både brødremanighedsfolk og andre stærkt religiøse. Men han diskuterer det ikke, for hvis arbejdsmændene virkelig tidligt var blevet overbevist om socialister, så måtte de af ideologiske grunde være kommet i konflikt med andre stærkt troende. Så netop disse iagttagelser af JD kunne jo støtte min opfattelse af, at arbejderne kun i deres daglige virke, men ikke i deres hoved og identitet endnu var egentlige arbejdere før i 1930'erne.

En anden gruppe, jeg gerne ville have set nøjere analyseret og forstået er arbejdsgiverne. Var de nu helt så hårdhjertede, som bogen ofte giver indtryk af, eller var de barske netop i de konfliktsituationer, hvor »Enigheden« og »Fylking« nødvendigvis måtte slå i bordet for at vinde fremgang for netop deres ønsker. Konflikter afkaster altid meget og skarpt tilskåret kildemateriale, mens de mange sager, som gled i dagligdagen uden problemer, ikke i samme omfang afkaster materiale til eftertidens historikere. I hvert fald viser JD flere steder, at kapital og arbejdere sagtens kunne arbejde positivt sammen, fx omkring etableringen af kulminen.

Enhver god bog rejser flere spørgsmål end den besvarer, således også Dalsgaards. Dog virker det som om det vældige materiale og de mange detaljer hos forfatteren Jóannes, næsten har taget magten fra videnskabsmanden Dalsgaard, så han ikke har haft tilstrækkelig tid og overblik til at forsøge sig med nogle kvalificerede bud på de mange spændende problemer, han synliggør i sin bog, men ikke bærer.

Roser har torne

Den foreliggende afhandling var ikke oprindeligt formuleret og fremlagt som en akademisk afhandling, men som en folkelig bog til og om arbejderne og andre godtfolk i Tvøroyri såvel i hårde tider som i bliden bør. Som sådan er det en fin bog og fortjener den rødeste rose, for den er også skrevet med indlevelse og hjerteblod.

Men alle roser har torne. De kom frem, da jeg begyndte at anvende den akademiske målestok og satte den faglige lup for øjet. Men bemærk, at jeg ikke fremhævede fejl; jeg efterlyste flere vinkler på stoffet og dybere analyser, især ud fra rimelige sammenligninger. Med Jóan Pauli Joenssens arbejder om Tvøroyri og Jóannes Dalsgaards foreliggende bog skulle man tro, at alt var sagt om denne trods alt lille by. Men nej, vi savner stadig en grundig analyse af de politiske forhold og den politiske udvikling i byen. Så når se lærde herren forhåbentlig sent bliver emeritusser, så ligger der her en stor opgave og vent.

Til slut: der skal ikke herske tvivl om, at havde jeg siddet i bedømmelsesudvalget, havde jeg også som mine lærde kolleger dér antaget bogen som akademisk afhandling og indstillet Jóannes Dalsgaard til Ph.D. graden – og der tilføjet: Et velfortjent tilykke.

Jóannes Dalsgaard: Fylking 75 ár - nakrar hugleiðingar

Í dag 24. maí 1997 er ein merkisdagur í føroyskari lærdomssøgu, nú landsskjalavörðurin Jóannes Dalsgaard verjur doktorantgerð sína á Fróðskaparsetri Føroya. Aðrar ritgerðir eru skrivaðar av fólki, sum hevur havt okkurt tilknýti til setrið, men allar eru vardar á øðrum lærdom stovnum. Hetta er sostatt fyrstu ferð eitt verk á hægsta akademiska stigi er vart í Føroyum.

Undan Jóannesi sat Páll J. Nolsøe, ið doyði í fjór 87 ára gamal, í starvinum sum landsskjalavörður í mong ár, og hann legði úr hondum tær mongu vælkendu bókurnar um føroyska siglingarsøgu. Tær eru í nógvum heimum og verða nógv lisnar. Alla staðni har tú kemur og talan fellur niður á skip, taka menn til siglingarsøguna. Undan honum var Anton Degn á skjalasavninum, eisini hann skrivaði søgulig verk, um fiskiskap og monopolhandil og so bóndabókina Førse Kongsbønder, sum átti at verði prentað uppáftur við rættindum.

Starvið sum landsskjalavörður er bæði eitt umsitingar- og eitt granskingarstarv. Umsitingin er tað dagliga arbeiðið, sum skal gerast, fyri at fáa stovnin at fungera. Men landsskjalavörðarnir hava eisini til fulnar røkt granskingarskyldu sína. Doktorantgerðin hjá Jóannesi er tað seinasta avreksverkið.

Landsskjalasavnið er eitt gullnám hjá søgugugum fólki. Tað er væl skipað, og starvsfólkini veit framúr væl skil á øllum tilfarinum, har er. Og tað, sum ger skjalasavnið uppáftur virðismiklari er tað framúr góða samskifti við ríkisskjalasavnið og Landsskjalasavnið í Keypmannahavn, ið eru tær søvn umframt Landsskjalasavnið, ið eiga mest av tilfari um føroysk víðurskifti.

Enigheden

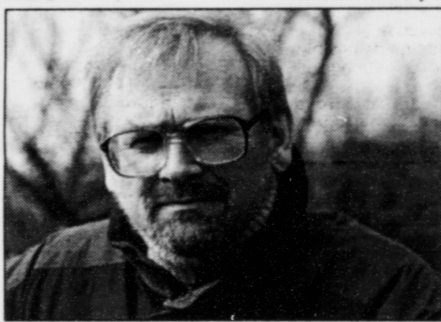
Fylking 75 ár er søgan um arbeiðsmannafelagið á Tvøroyri. Felagið har tær fyrstu árinu danska heitið Enigheden, men skifti navn í 1932 til Fylking. Tað fyrru tíðina var tað bæði arbeiðsmannafelag og handverkarafelag, seinni stovnaðu handverkararnir felag fyrri seg. Enigheden varð stovnað í 1915 og fylti sostatt 75 ár í 1990, og tað er í tí viðfangi, at Jóannes Dalsgaard er biðin um at skriva søgu felagsins.

Tað var heppið, at ein søguførðingur varð settur at skriva hesa søgu. Vit hava ein hóp av »søgum« um bygdir og fyrirkor og felagsskapir. Ikki eitt illt orð um tað. Eitt stórt arbeiði er lagt

Petur Martin Rasmussen
ummælir

niður í tær og har er hópur av hentum upplýsingum at finna. Men tað eru ikki bygdar upp sum søguligar ritgerðir, tað er einki útsýni í teimum, hvørki uppá tvør ella aftureftir. Tær vánaligastu eru ikki annað enn ein rúgva av tilfari, sum er skrumlað saman - ofta helst í skundi.

Straks við at hyggja at innihaldsyvirlitinum siggja vit, at høvundurin hevur gingið aðrastaðni enn á heimabæittinum á Tvøroyri. Útsýnið aftureftir røkkur 200 ár, og gongur til ídnaðarkollveltingina - lívsfor og samfelagsbroytingar í Europa frá 1750. Og soleiðis eisini upp á tvør allan vegin gjøgnum bókina - útsýni til tað, sum hendir í londunum uttan um okkum.

Hetta ger bókina til hent amboð í allari alheimsgransking av verkamannarørslum og felagsskapum. At bókini er skrivað á føroysku er sjálvsagt ein forðing, men ein stuttur samandrúttur á enskum hjálpir til at gera vart við hana.

Eisini útsýnið aftureftir í Føroyum er tikið við, lívsforini í 18. og 19. øld. Og somuleiðis lítur høvundurin gjøgnum alla bókina til síðis og nevni, hvat hendir aðrastaðni í landinum. Tað er soleiðis tað skal gerast uttan at missa málið Fylking, úr eyg-sjón.

Doktorantgerð

Ein doktorantgerð er og skal verða eitt íkast í alheimsgransking, og tað er bókini hjá Jóannesi. Men í og við at hon víðger eitt føroyskt evni,

er hon ein týðandi steinur í tí vandanum, sum eitur føroysk søgugransking. Og tað er ikki so lítið, vit fáa við av tí, sum hendir aðrastaðni í Føroyum, og sum fekk týðning fyrri alt landið, serliga um arbeiðarafelag. Men eisini mangt annað. Og her er at nevna tað sosialistisku rørsluna og Javnaðarflokkin og oddamann hansara tær fyrstu fjóruti árinu P. M. Dam.

Umframt Fylking verður eisini systurfelagið Fiskepingernes Fagforening havd á máli. Og sjálvsagt tá ið arbeiðarafelag verður viðgjørt, fáa vit eisini ein hóp av vita um mótpartarnar, arbeiðsgevararnar, men sjálvsagt mest sæð frá arbeiðara síðu.

Høvuðsuppgávan er fakfelagsstríðið um lønar- og onnur skipað víðurskifti. Greitt verður eisini frá fyrri-

sala fyrri eini norðurlendskari kanning av broytingum, sum hendi í strandabygdunum, tá ið fiskivinnan tók seg upp. Undirritaði var við í hesi kanning, men av nógvum øðrum arbeiði, fekk eg ikki stundir at gera tað lídugt. Men so mikið kann sigast, at tað, sum hendir í hinum norðurlondunum er ikki ólíkt tí, sum hendir hjá okkum. Og aftur her er Tvøroyri ein uppløg bygd at kanna.

Jóannes hevur eitt kapital, hann nevni »Meira býur enn bygd« og vísir á ymiskt. Her kann nevast, at andan alt fólkið onkursvegna livdi av jørðini upp til umleið hálva 19. øld er myndin so fjølbroytt sum í nokrum býi eftir aldarskifti. Í 1911 eru á Tvøroyri maskinmeistarar, skiparar, stýrimenn, sjálvsagt bæði mannfólk og konufólk, sum arbeiði í fiskivinnuni, her eru bátasmiðir, bakarar, bókbíndari, damuskræddarinnar, dansivetur, distriktslækni, krambagentur, fyrbøtarnar, fyrrpassari (konufólk), gartnari, handverkarar, handelsbetjentar, handelsfulltrúar, hóteltver, hovmeistarar, ljósmóðir, koksmat, skrivstovu-fólk, keypmenn, lærarar, matrósar, politistur, post-avgreiðslumaður, riggarar, seglmakarar, skósmiðir, skreddarameistarar, smiðir, snikkarar, gróthøggjarar, seymikonur, tannlækni, timburmenn, ursniðlær.

Sakni partapolitisku gongdina

Eg sakni eina umrøðu av tí partapolitisku gongdini í hesum tíðarskiftinum. Javnaðarflokkurin og aftan fyrri hann fakfelagsrørslan tók fjórðingin av atkvøðunum frá Sjálfstýrisflokkinum í 1928. Umframt ta sosialistisku hugsjónina hevur uttan iva ónøgd við politisku toganina millum Sambandið og Sjálfstýrið gjørt sítt til hetta úrslit.

Aðrastaðni stóð javnaðarførslan í andstöðu til kirkjuna og kristindómin. Eg veit ikki nógv um hetta, men tað er líkt til, at nakað av javnaðarfólki tók við Brøðrasamkomuni og onnur við Heimamissionóni.

Hetta vóru bert nakrar hugleiðingar í samband við verjuna av ritgerðini. Eg havi havt tað gleði at hava fylgt eitt sindur við gerðini av hesum verki. Tað er at fegnast um, at tað er lídugt, og tað er væl úr hondum greitt. Til lukku Jóannes við einum valaverki.

P. M. Rasmussen